

СТАНОВИЩЕ

На дисертация на тема:

"КАЧЕСТВО НА ЖИВОТ ПРИ РОДИТЕЛИ НА ДЕЦА С НАРУШЕНИЯ В РАЗВИТИЕТО"

Автор: Радина Станимирова Стоянова,
докторант към Катедра „ОБЩА, ЕКСПЕРИМЕНТАЛНА, РАЗВИТИЙНА И
ЗДРАВНА ПСИХОЛОГИЯ“
в СУ „Св.Климент Охридски“ , Философски факултет
за присъждане на образователна и научна степен “доктор”
Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки,
Професионално направление: 3.2.Психология – Психология на здравето

Научен ръководител: проф.дн Соня Карабельова

1. Данни за дисертанта.

Радина Станимирова Стоянова завършва бакалавърската си степен по психология във ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“ в периода 2007-2011 г., а магистърската си степен – 2011 – 2014г. в СУ „Св. Климент Охридски“ - Клинична и консултативна психология. От 2018г. е докторант по Психология на здравето. През 2013-2016 г. се обучава от доц. П. Петкова в Специализирани умения на Когнитивно-поведенческа психотерапия и супервизия - Център по психология, психотерапия и психиатрия "Спектра", София. От 2019 г. е Сертифициран поведенчески терапевт - The Registered Behavior Technician ТМ /САЩ/. Работила е като психолог във Фондация "За Нашите Деца", София; Психолог във Фондация "Хестия", София и като психолог в Сдружение "Тацитус", София, като основните ѝ трудови умения са свързани с диагностика, консултиране, терапия. Ползва на високо равнище английски и руски език. Всичко това свидетелства за целенасоченост и последователност в изграждането ѝ като специалист.

2. Данни за докторантурата.

От получената документация на Радина Стоянова, докторант на към Катедра „Социална, организационна, клинична и педагогическа психология“ в СУ „Св.Климент Охридски“, Философски факултет, заявявам, че предложените за рецензиране документи са прецизно изготвени. По процедурата не се констатира нарушения, съгласно Нормативната база за придобиване на научни степени в Р България и в СУ.

3. Данни за дисертацията и автореферата.

Актуалността на темата е неоспорима. Проблемите, свързани с отглеждането на деца с нарушения в развитието и отражението им върху качеството на живот в семейството, са предизвикателство както за родителите, така и за близкото обкръжение – продиктувани от специфичните потребности на децата, от пренареждането на приоритетите на родителите, от преодоляването на социалната сигма до позитивното възприемане на ситуацията, подобряване на преживяванията на родителите и личностното им функциониране.

Дисертационният труд е с обем 162 страници и съдържа увод, три логически свързани глави, обобщения и заключение, препоръки клиничната практика и насоки за бъдещи изследвания, приложение. Използваната литература съдържа 229 заглавия на английски, 5 – на български, релевантни на избраната проблематика. Налично е 1 приложение с инструментариума, 24 броя таблици и 49 фигури. В съдържателно отношение текстът е структуриран според изискванията за такъв тип научна разработка, налице са всички компоненти на едно добре оформено и изпълнено изследване, което е достатъчно представително като извадка, като подбор на инструментариум и с добра статистическа обработка.

В **увода** Радина Стоянова е заложила актуалността на проблема, социалната му значимост и кратък исторически преглед по визирината проблематика. Въпреки пестеливото въведение, откриваме предмета, обекта, целта и задачите на разработката.

В първа глава **“ТЕОРЕТИЧНИ ПОДХОДИ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА КАЧЕСТВОТО НА ЖИВОТ ПРИ РОДИТЕЛИ НА ДЕЦА С НАРУШЕНИЯ В РАЗВИТИЕТО”**, условно може да се раздели на две проблемни области – преживявания, стрес, ресурси на родителите с деца с нарушения в развитието и интерпретативни анализи на проблема за качеството на живот на тези родители. Представени са множество изследвания в страната и чужбина, които засягат различни страни от живота на родителите и семейството, пречупени през системния подход и субективната оценка на родителите за перспектива и време, за цел в живота и др. Прави впечатление задълбоченият прочит и на тази основа – адекватните анализи на докторантката на теоретични ресурси и емпирични изследвания, критичният поглед и развитите умения за работа с научен текст и с данни. Определям тази глава като достатъчно основание, докторантката да конструира следващите две глави, а именно емпиричната и дискуссионната.

Втората глава **“ТЕОРЕТИЧНА РАМКА НА ЕМПИРИЧНОТО ИЗСЛЕДВАНЕ”** представя докторантката като зрял изследовател. Проучването е професионално конструирано, започвайки с обосноваване изследователски модел, с коректно дефинирани цел и задачи, с 5 основни хипотези, релевантни на темата и целта, подобреният инструментариум се отличава с комплексност, включвайки множество въпросници /в кратък или пълен вариант, в зависимост от изследователските цели/: въпросник за изследване на ресурсите и стреса при семейства с близък с хронично заболяване или увреждане; въпросник за изследване на качеството на живот; въпросник за изследване на перспективата за време; профил на

нагласите към живота; скала за депресия, тревожност и стрес; въпросник за изследване на личностните черти по модела на „Големите пет“. Разписаната и илюстрирана в приложението процедура, обхващат на респондентите - 251 родители на деца с нарушения в развитието, както и съвременните статистически методи за анализ на данни, не будят съмнение относно анализите на резултатите в последващата глава.

Трета глава **„АНАЛИЗ И ДИСКУСИЯ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ЕМПИРИЧНОТО ИЗСЛЕДВАНЕ“** представя резултатите и анализите към тях. Впечатлението, което оставя текстът в тази глава е за изследовател, който се придържа към добрите традиции в изследователската практика, който умее да чете количествени данни и да им дава качествени интерпретации. Препратката към дискусия е отлично попадение, тъй като един дисертационен труд е ценен с това, че дава отговори, но още по-ценен е, когато предоставя възможности за своеобразен диалог с читателя.

ОБОБЩЕНИЯТА И ЗАКЛЮЧЕНИЕТО представляват стегнато, информативно, в достатъчна степен обобщаващо и аналитично, като в съкратен вид представя авторовите обобщения, доказването или не на хипотезите, както и откритите закономерности в процеса на теоретико-емпиричния масив.

ПРЕПОРЪКИТЕ КЪМ КЛИНИЧНАТА ПРАКТИКА И НАСОКИ ЗА БЪДЕЩИ ИЗСЛЕДВАНИЯ са своеобразен мост към създаване на модел за оказване на подкрепа на родители с деца с нарушения в развитието, от една страна, и от друга – задава се посоката на бъдещи изследвания на обективните фактори и индикатори за проучване на качеството на живота на тези родители.

Авторефератът напълно съответства на дисертационната разработка и в синтезиран вид презентира основните моменти от съдържанието на дисертацията.

4. Научни приноси.

Формулираните от докторантката приноси за дисертационния труд приемам и коментирам по следния начин:

1. Систематизирани са и са научно аргументирани основни теоретични обяснителни модели за същността на специфичните особености на родителите на деца с нарушения в развитието, позовавайки се на чуждестранни и български теории и изследвания, като е направен критичен анализ, отнасящ се до характеристики и ресурсите на родителите, перспективата за време, целеполагането и отношението им към качеството на живот и психичното им здраве.

2. Проведеното емпирично изследване се отличава със системност, комплексност, адекватен подбор на инструментариум и представлява добре реализирано и анализирано проучване, което с висока готовност за приложимост и потенциална приложимост в консултирането, терапията и дори социалната работа.

3. За пръв път в страната ни се конструира инструментариум, който позволява са се проучи качеството на живот родители с деца с увреждания, отнасящ се до взаимовръзките „вид нарушение на детето-качество на живот на родителите-психично здраве и налични ресурси в семейството-възможности за интервенция“.

4. Адаптиране и създаване на кратки варианти за България на 5 въпросници за изследване на различни психометрични показатели:

▪ Въпросник за изследване на ресурсите и стреса при семейства на близки с хронично заболяване или увреждане (The Questionnaire on

Resources and Stress for Families with Chronically Ill or Handicapped Members, Friedrich et al., 1983);

- Въпросник за качеството на живот (The World Health Organization Quality of Life (WHOQOL)-BREF, WHO, 2004);

- Въпросник за изследване на перспективата за време (Zimbardo Time Perspective Inventory, Zimbardo & Boyd, 1999);

- Профил на нагласите към живота (Life Attitude Profile-Revised, Reker, 1992);

- Личностен въпросник по модела на Големите пет (Big Five Inventory, John & Srivastava, 1999).

5. Получените данни в резултативния масив предлагат възможности пред специалистите /психолози и психотерапевти/ за целенасочена работа за оказване на подкрепа на родители с деца с нарушения в развитието с насоченост към подобряване качеството им на живот, съхраняване на психичното им здраве и позитивно активиране на личностните им ресурси.

5. Бележки, въпроси, препоръки.

Основната ми препоръка е: с цел популяризиране на дисертационния труд, препоръчвам той да бъде издаден в книжно тяло, тъй като ще бъде полезен, както за специалисти в сферата на психология на здравето, така и за родители и специалисти, работещи с деца с увреждания и с техните семейства.

6. Публикации и участия в научни форуми.

Докторантката има 6 публикации в съавторство, предимно с научния й ръководител, които напълно съответстват на темата на дисертационното изследване и са публикувани в престижни специализирани издания. Излезли са от печат. Посочени са множество участия в научни форуми, изброени и допълнени от автобиографията й.

7.Заключение.

На основата на гореизложения анализ на дисертацията на Радина Стоянована тема: „КАЧЕСТВО НА ЖИВОТ ПРИ РОДИТЕЛИНА ДЕЦА С НАРУШЕНИЯ В РАЗВИТИЕТО ”, давам своята ПОЛОЖИТЕЛНА оценка за труда и убедено препоръчвам на уважаемото Научно жури да даде положителна оценка на Радина Станимирова Стоянова - докторант към Катедра „ОБЩА, ЕКСПЕРИМЕНТАЛНА, РАЗВИТИЙНА И ЗДРАВНА ПСИХОЛОГИЯ“ в СУ „Св.Климент Охридски“ , Философски факултет и да присъди образователната и научна степен “доктор” Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление: 3.2. Психология – Психология на здравето.

28.04.2021г.
Гр.В.Търново

Подпис:
/проф.дн Кр.Петрова/